

Cântare de zarafi în secolele XVIII-XIX folosite în București

Maria GRIGORUȚĂ
Maria DUȚU

Viața comercială a Bucureștilor cunoaște încă din primele decenii ale secolului al XVIII-lea o continuă creștere, situând orașul în rândul centrelor economice importante din sud-estul Europei.

În acest loc soseau mărfuri din diferite colțuri ale lumii aduse de negustori români, greci, armeni, venețieni, ruși, olandezi ș.a. care găseau aici a piață bună pentru desfacerea lor, precum și pentru achiziționarea unor produse locale. În oraș, cu și în restul țării, circulau un număr însemnat de monede străine aduse și ele pe calea schimbului și care aveau menirea să suplinească lipsa monedei din Țările Române - a cărei batere, cu rare excepții, încetează în secolului al XVI-lea.

Încă din sec. al XVII-lea, atât în Țara Românească, cât și în Moldova se impune în circulația monetară lowenthalerul sau talerul - leu. Acesta a fost înlăturat din circulație, treptat, de piastrul turcesc și talerul austriac, devenind o monedă de culcul¹, întâlnită în documentele vremii și sub numele de leu. Astfel, în vremea domniei lui Șerban Cantacuzino, călugărul catolic Aristid Dunad menționează că domnul a dăruit pentru repararea bisericii catolice din București 300 lei, iar un boier 40 lei.²

În prima jumătate a secolului al XIX-lea pe teritoriul țărilor române circulau peste 80 de specii monetare, diferite ca proveniență, greutate, mărime, precum și al conținutului de metal prețios.

Thibault - Lefebvre, scria în urma vizitei făcute în „Țara Românească „Există astăzi în Valachia monede de toate proveniențele și de toate felurile. Bani de socoteală, monede reale, monede austriece, monede turcești, rusești, și câteodată, monede franceze, engleze, italiene, monede având curs în țările de proveniență, monede demonetizate și scoase din circulație, toate se găsesc în Principate, se primesc, circulă într-o învălmășeală dăunătoare tuturor, cu excepția zarafilor. Aceștia măresc încurcătura generală, stimulând mobilitatea cursului de schimb al tuturor acestor monede.”³

Circulația acestor monede, în special a celor venite prin Austria sau Turcia (care au avut monedele cele mai slabe din toată Europa), având cursuri diferite au îngreunat circulația și tranzacțiile creând haos monetar.

De cele mai multe ori aceste monede variate ca origine și valoare primesc în circulație același nume, cum este cazul monedei de aur cunoscută sub denumirea

¹ M. Cojocărescu „Contribuții la studiul circulației leului, sec. XVIII-XIX”, în București, VIII, 1971, pag. 253 - 259.

² Constantin Moisil, „Leul cu peripețiile lui în cursul veacurilor”, în Conferința, VI, 1942, nr. 5 - 7, pag. 11.

³ Thibault Lefebvre „Etudes diplomatiques et économiques sur la Valachie”, Paris, ed. II.....p. 215.

de galben, indiferent dacă este vorba de galbenul turcesc, ducatul austriac, olandez sau venețian și exemplele pot continua și pentru monedele de argint.

Domnitorii țărilor române au încercat să stăvilească haosul monetar prin publicarea aproape anuală a cursului monedelor și prin pedepsirea calpuzanilor (falsificatorilor)⁴, însă fără rezultat.

Fluctuația permanentă a cursurilor monetare a constituit premisele speculei exercitate de zarafii, cămătari, calpuzani. Aceștia erau singurii care se orientau în mulțimea monedelor aflate în circulație, cunoșteau conținutul în metal prețios, distingeau caracteristicile fiecărei emisiuni, fiind cunoscut că o emisiune cu cât era mai recentă, cu atât monedele aveau un conținut de aur sau argint mai redus. De cele mai multe ori zarafii erau cei care tăiau sau puneau monedele în apă tare pentru a-și însuși o parte din metalul prețios. Numeroase sunt documentele în care domnia este nevoită să ia măsuri aspre pentru stăvilirea unor astfel de practici. Astfel, într-o dispoziție din 1834 se ia hotărârea că cei care „taie galbeni împrejur și-i micșorează la dram cu punere în apă tare și cu alte meșteșuguri...se va da în judecată cremenalicească spre a se osândi după povățuirea pravilelor întocmite pentru calpuzani”⁵.

Deasemeni, zarafii și cămătarii erau la curent cu cererea și oferta de pe piața monedelor, cu cota burselor din Constantinopol, Viena, Franckfurt, Paris și Londra.

În sec. XVIII și XIX, zarafia, care mergea mână în mână cu cămătăria, cunoaște o perioadă de înflorire. În București existau două piețe importante: Hanul cu Tei și Sf. Anton, unde zarafii își instalau mese ambulante și își exercitau meseria. Alții în interiorul unor mici localuri își instalau mese cu cumpănă și pietre de cântărit.

În anul 1837 la Iași existau zece zarafi, iar la București în anul 1860 erau 32 zarafi și 25 „zalogari”⁶. Printre zarafi menționam pe: Manuc-bey, Hillel Manuah, Solomon Halfon, Procopie Dimitriu, Chir Ilel etc., care după 1850 au condus case de comerț și chiar bănci.⁷

Muzeul Municipiului București posedă în colecțiile lui un număr însemnat de cântare de zarafi folosite în sec. XVIII-XIX.

Cel mai vechi cântar de zaraf pe care îl avem în colecție este datat în 1786 și era folosit la cântăritul monedelor de aur germane. El se compune dintr-o balanță cu talere din alamă cu diametrul de 33 mm. Are 11 greutateți de alamă format pătrat pe care sunt gravate denumirea monedelor de aur germane și valoarea lor, astfel:

- 1 greutate era folosită la cântăritul monedei de aur cunoscute sub numele de CARLIN;
- 2 greutateți pentru moneda MAXDOR;
- 1 greutate pentru I S (LOUIS) D OR;

⁴ Arhivele Naționale Ad. Vechi, dos. 76/1830. În anul 1830 Mihailache Băcanul și Ștefan Argintarul sunt trimiși la ocnă pentru că au făcut 167 monede calpe: mahmudele, dodecari, rubiele, funducuri.

⁵ Arhivele Naționale Agia București, dos. 8417/1834, p. 1

⁶ C.I. Băicoianu, „Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale”, vol I, partea I, Buc. 1932, p. 194

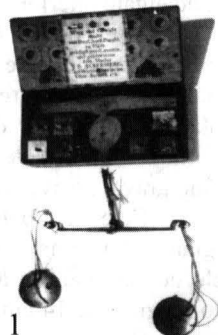
⁷ C.I. Băicoianu, op. Cit. Pag. 211

- 4 greutateți pentru SONNEN PISTOLE;

- 3 greutateți pentru SEVER;

Atât greutatețile, cât și balanța sunt puse în cutia originală executată din lemn cu o lungime de 13 cm, care are pe capac în interior următoarea notă tipărită:

Woang und Gewicht
Macht
Von Ihre Churfl.Durhll
Zu Pflatz
Gnadigft privil.examin
Icht - Macher
I.P.ABCKRBERG
Auf Wilchlinghausen im
Ober - Barmen 1786 (foto 1)

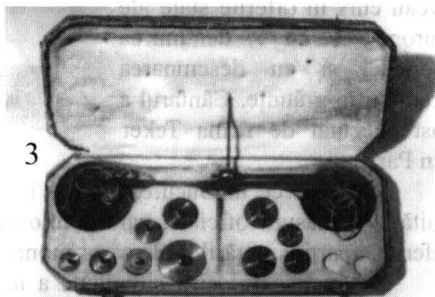
Cel de al doilea cântar de zaraf aparține perioadei de sfârșit a secolului al XVIII-lea și era folosit la cântărirea monedelor de aur aparținând diferitelor state italiene, monedelor de aur franceze și spaniole.

Cântarul este format dintr-o balanță metalică însoțită de 17 greutateți din care 8 originale și 9 adăugate probabil ulterior. Din numărul total de greutateți, 13 sunt circulare și sunt gravate pe avers iar 4 sunt de format pătrat, fără nici o specificare.

Cele 12 piese circulare gravate se prezintă astfel: 1 greutate pentru moneda de 40 lire italiene; 3 Greutăți pentru „doppia” (galben dublu sau dublon) de Genova; 1 greutate pentru „doppia” de Savoia; 3 greutateți pentru „doppia” simplă; 3 greutateți pentru „doppia” de Spania; 1 greutate pentru souverain din 1793 (foto 2).

Faptul că greutatea pentru souverain poartă anul 1793, iar celelalte greutateți corespund monedelor aflate în circulație în acea perioadă, permite datarea acestui cântar în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea. Pieseile sunt în cutie originală din lemn, căptușită în interior cu pluș galben.

Al treilea cântar este realizat după același sistem de balanță metalică și are 11 greutateți folosit la cântăritul monedelor de aur souverain, a ducăților, a monedei turcești iyermylyk și a asprilor. Ceea ce interesează în mod

deosebit este faptul că pe capacul cutiei în interior pe plus este trecută data de 30 februarie 1830, precum și numele zarafului Ufiarchar Grigore. (foto 3)

Cântarul și greutatea sunt așezate în cutia originală căptușită în interior cu plus galben. Cutia are 9 orificii în interior ceea ce presupune că două greutăți au fost adăugate ulterior.

Alte două cântare identice ca format sunt alcătuite din câte o balanță metalică ale cărei greutăți erau folosite la cântăritul monedelor de aur souverain și a ducăților. Unul din ele are în plus o greutate. Având gravat pe avers anul 1834.

Cele 2 balanțe sunt în cutii originare din lemn căptușite în interior cu piele de căprioară și au o formă semiovală cu o lungime de 14 cm. (foto 4)

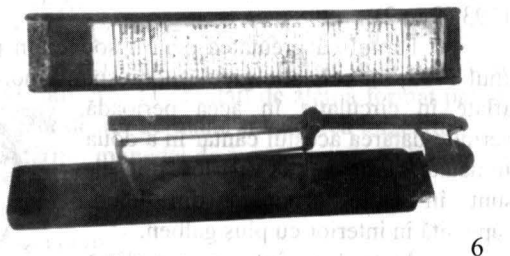
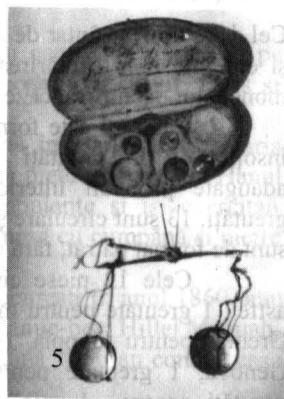
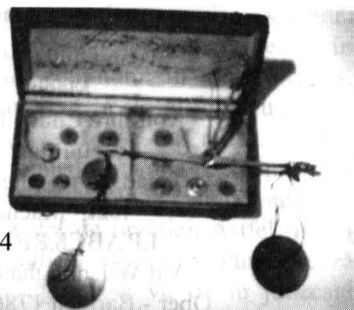
Cel de al șaselea cântar (foto 5) a fost folosit, așa cum o dovedește inscripția de pe aversul celor 12 greutăți, la cântăritul monedelor de aur turcești. Greutățile reprezintă monedele cunoscute sub denumirea de MACHMUDEA, IERMILIYK, ASPRU. Fac excepție și aici 2 greutăți din care una era folosită pentru souverain, iar a doua este o greutate a Principatului Valachiei din 1845.

Ultimul cântar pe care îl analizăm și pe care îl considerăm o piesă rară, este format dintr-o bară gradată de alamă ce se pliază având la una din extremități un suport din metal pentru monedă (foto 6). Dispozitivul din metal este fixat de o cutie din lemn cu lungimea de 16 cm., lățimea de 2,5 cm, iar înălțimea de 2 cm.

În interior, lipit de capac, cântarul este însoțit de un tabel de monede de aur ce aveau curs în diferite state ale Europei, cu denumirea monedei și cu desemnarea greutății în grăunțe. Cântarul a fost executat de firma Teker din Paris.

Deoarece în București, ca și în restul țării, până în anul 1834 nu existau unități de măsură oficiale, zarafii foloseau așa după cum am mai arătat, balanțe diferite, aparținând țărilor ale căror monede aveau curs în principatele române.

Practica folosirii simultane a mai multor cântare, a adus serioase daune populației. Zarafii, singurii cunoscători ai monedei în curs, precum și posesorii unor

instrumente asupra cărora nu exista un control oficial, foloseau din plin această situație care le aducea câștiguri mari.

O încercare de a se curma această stare păgubitoare țării a fost făcută în anul 1834 când „Sfatul administrativ luând în băgare de seamă că mulți din zarafi.....au găsit părleț a întrebuința pentru a lor folos felurimi de cumpene, ne potrivite la dram - făcând adică primirea lor cu blangul greu la cumpănă pentru măsură, iar darea din parte - le cu pasirul foarte ușor...” au hotărât la „22 mai, ca primirea și darea galbenilor de acum înainte să se facă de obște cu piatra Visterii”⁸.

Deși a fost o încercare interesantă de remediere a dificultăților cauzate de practicile zarafiei, ea nu a reușit să rezolve haosul monetar care va fi lichidat abia în anul 1867, când se pun bazele sistemului monetar național, prin emiterea monedelor de 1,2,5 și 10 bani din aramă, iar în 1868 20 lei de aur și în 1870, 1 leu de argint.

Usurers' Balances from the 18th - 19th Centuries, Used in Bucharest SUMMARY

The commercial life of Bucharest was increasingly growing, during the 18th century - in the first decenies, Bucharest had become one of the most important economical centers in South-Eastern Europe. Various goods were brought here by merchants coming from all over the world - Romanian, Greek, Turkish, Armenian, Russian, Dutch tradesmen sold their goods in Bucharestan markets, so that the foreign circulating coins were to be found in great variety. Thibault-Lefebvre mentioned (in his „Etudes diplomatiques sur la Valachie”) the presence, in Wallachia, of Austrian, Turkish, sometimes French, British, Italian coins - some in current use in their origin countries, others, out of use. In such conditions, the presence of usurers was of imperative necessity.

The article presents the context the Bucharestan usurers' activities were performed in and makes special reference to the items in the collection of the Municipal Museum of Bucharest, connected to the usurers' presence in the life of the town.

In spite of repeated measures undertaken by local rulers, the monetary chaos was not to be eliminated until 1867, when a basis was laid for the formation of the national monetary system.

⁸ Arhivele Statului, București, dos. 8417/1834.